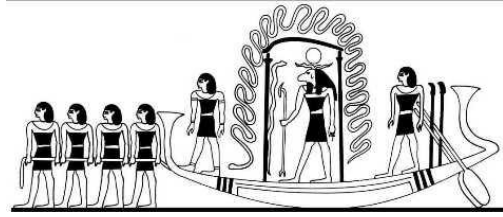

MEHEN Nieuws (34)
10 januari 2016

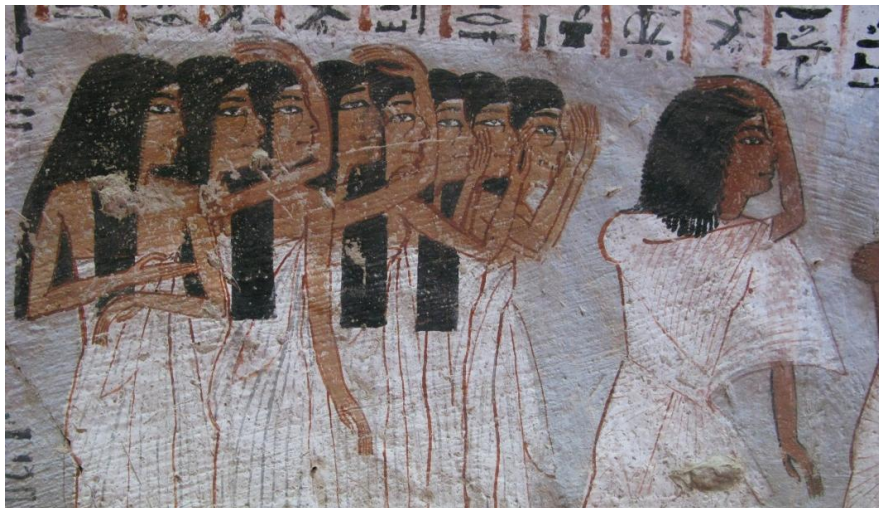
MEHEN, Studiecentrum voor het oude Egypte

Beste donateurs en liefhebbers van het oude Egypte,

De Kerstdagen en Nieuwjaarsdag liggen weer achter ons, wij hopen dat u mooie en zinvolle dagen heeft gehad. Komend jaar hoopt Mehen er weer een mooi egyptologisch jaar van te maken. Om te beginnen gaat Mehen de tweede helft van februari een bijzondere reis naar Abydos maken, we hopen een reis naar Turijn te organiseren en in het najaar gaat Mehen naar Luxor waar een symposium georganiseerd wordt door het South Asasif team. Aansluitend organiseert Mehen een reis door midden Egypte met o.a. bezoeken aan Amarna, Meir, Tuna el Gebel en Beni Hassan. Naast een aantal lezingen en de zomercursus (zie hierna) zal er een studiedag over Deir el Medina en een korte cursus over het graf van Cha-em-waset (QV 44) georganiseerd worden.

Het aantal donateurs, de levenslijn voor Mehen, in 2016 nadert al weer de 90. Nogmaals hartelijk dank voor uw betrokkenheid bij Mehen. Het donateurschap loopt per kalenderjaar en biedt een aantal voordelen, zoals korting bij lezingen, cursussen, reizen en korting bij aankoop van het boek Mehen, Essays over het oude Egypte.

De komende Mehendag zal op zaterdag 25 juni 2016 plaatsvinden in Leiden, de locatie wordt nog bekend gemaakt. De sprekers zijn Cathelijne Theunisse-Devens over "Klaagvrouwen in (het oude) Egypte" en Jan Koek over "De rol en de betekenis van de meerval in het oude Egypte".

Roy (foto Jan Koek)

Onderwerpen die in dit Mehen Nieuws aan de orde komen:

- lezingen en cursussen
- aan het banket door Joke Baardemans, Joke heeft met de gedachten nog bij het kerstdiner een bijdrage over het maal bij de doden geschreven en waarom Egypte zo leuk is voor haar
- reisverslag van de Dahabiyareis door Carla Meulstee
- nieuwe ontdekkingen in Gebel el Silsila
- nieuwe tentoonstellingen door Ingrid van Sprakelaar
- piramiden op Sai-eiland in Soedan
- boekpresentatie "Mehen, Essays over het oude Egypte 2015"

Lezingen in het Mehen Studiecentrum te Den Haag, aanvang 14.30 uur; entree € 12,50/10,=

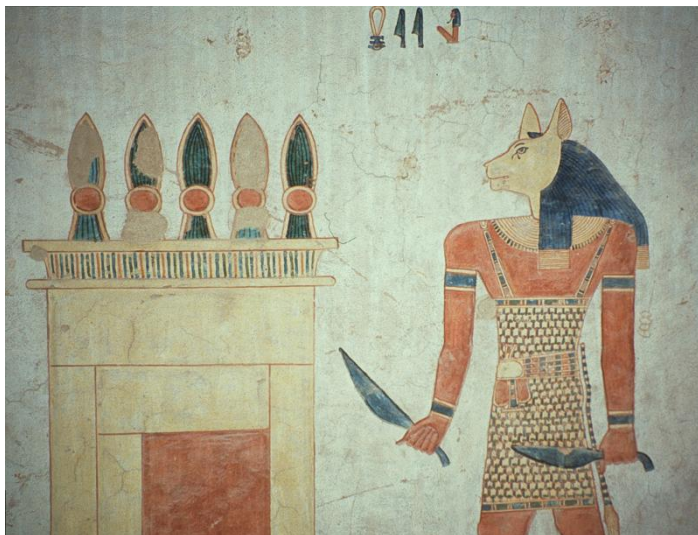
woensdag 10 februari 2016: “Wat de Grieken van de Egyptenaren leerden. De Egyptische invloed op de vroege Griekse Kunst.” door Diana de Wild

zaterdag 5 maart 2016: “De opstandige Nubiërs: Wat koninklijke inscripties ons vertellen over Nubische opstanden.” door Patrick van Gils

In de omgeving van Aswan bevinden zich een groot aantal rotsinscripties. Het overgrote deel van deze inscripties is gemaakt door of in opdracht van functionarissen die in de grensregio tussen Egypte en Nubië woonachtig en werkzaam waren. Naast deze inscripties bevinden zich op diverse locaties koninklijke inscripties die militaire acties in de zuidelijke Nubische gebieden beschrijven. Met behulp van onder andere deze inscripties zal worden ingegaan op de manier waarop de Nubische gebieden tijdens het Nieuwe Rijk gecontroleerd werden. Tevens zal worden ingegaan op de tekstuele inhoud en opbouw van de koninklijke inscripties in de regio van Aswan; alsmede op de historische informatie die deze teksten ons bieden.

Cursus “Graffiti in de Thebaanse bergen” door Joost Golverdingen MA en Huib van Verseveld, Utrecht, Doopsgezinde Gemeente, op zaterdag 23 en 30 januari 2016

Cursus “Het graf van Cha-em-waset” (QV 44)” door Huib van Verseveld en Jan Koek, Den Haag, Mehen Studiecentrum, op woensdagmiddag 4 en 11 mei 2016

Poortwachter in QV 44 (foto Jan Koek)

Zomercursus Mehen “Het dier in het oude Egypte” te Utrecht, Doopsgezinde Gemeente, op woensdag 3 t/m vrijdag 5 augustus 2016 door John Wyatt en Jan Koek

John Wyatt zal vier onderwerpen behandelen: “The Prehistoric Creatures of Ancient Egypt”; “Predynastic Animals”; “The Fauna of the Old and Middle Kingdom”; en “An Almost Empty Desert”.

Jan Koek zal de volgende onderwerpen behandelen: “De hond in het oude Egypte”, “De dierenbeelden onder Amonhotep III” en “De ichneumon en de spitsmuis”.

“Deir el Medina studiedag” op zaterdag 3 september 2016 in samenwerking met de stichting Theban Mountains Foundation

Meer informatie volgt nog.

Aan het banket door Joke Baardemans

Ik heb een goed voornemen voor 2016. Buiten dat ik iedereen natuurlijk een heel goed en gezond jaar toewens, heb ik wat zinnigs bedacht. Soms krijg ik de vraag: Wat vind je nu zo leuk aan het oude Egypte? Het lijkt me zo saai, al die oude gebouwen, die mummies en al die rebussen op de muren... Vanaf nu heb ik mij voorgenomen om bijgaande foto's bij me te dragen en zodra iemand weer naar mijn uit de hand gelopen hobby vraagt, tover ik ze tevoorschijn en zeg: "Kijk daarom vind ik het leuk!" Deze schilderijen zijn ruim duizend jaar voor Christus gemaakt en hier kunnen Da Vinci, Rembrandt en Dick Bruna (om er maar eens een paar te noemen) een puntje aan zuigen! Ik stel me voor dat het aanschouwen van deze kunstwerkjes uitzinnige reacties met zich meebrengt en men zich massaal aanmeldt voor een van de interessante Mehen-reizen, maar wellicht zijn die verwachtingen wat te hoog gespannen... Niettemin zijn de bijgevoegde afbeeldingen pareltjes binnen de Egyptische grafkunst. De schilderijen komen uit het graf van Djehoeti/Djehoeti-emheb, TT 45, dat zich dicht bij het graf van de wellicht wat meer bekende Chaemhat TT 57, in Sheikh Abd el-Querna, bevindt. Het graf is zeer de moeite waard om eens uitgebreid te bezichtigen, want veel wandschilderingen zijn nog in redelijk goede staat. Daarnaast zijn ook de kleuren goed behouden gebleven.

Het graf TT 45 is aan twee grafeigenaren toegeschreven. De oorspronkelijke eigenaar was Djehoeti, een ambtenaar ten tijde van Amonhotep II. Tijdens de regeerperiode van Ramses II hergebruikte ene Djehoeti-emheb het graf. Voor zover men heeft kunnen nagaan waren beide heren geen familie van elkaar. Djehoeti was naast schrijver en hogepriester van Amon, werkzaam als opzichter van de wevers. Djehoeti-emheb was eveneens in de textielbranche werkzaam. In het graf wordt vermeld dat hij opzichter van de textielarbeiders en van het fijne linnen in de tempel van Amon was.

Het graf bevat een mengelmoes van twee stijlen gerelateerd aan de betreffende tijdsperiodes. Djehoeti-emheb koos ervoor om bepaalde schilderijen te handhaven en heeft op bijvoorbeeld de kleding hier en daar een eigentijdse stempel gedrukt. Hij voorzag deze, door middel van een tipje verf, van een meer Ramessidische uitstraling.

Eén van de scènes in het graf is de zogenaamde banketscène, een feestelijk moment, dat een nieuw stadium markeerde in de relatie tussen de grafeigenaar en zijn verwanten. Voor de grafeigenaar was het immers niet meer mogelijk om fysiek aan feesten deel te nemen. Men veronderstelt dat het weergeven van een feest mogelijk een manier was om toch met verwanten feestelijke momenten te kunnen delen. Het was een iconografische schakel tussen de overledene en zijn familie. Dergelijke scènes vormden, vooral gedurende de 18e dynastie, een belangrijk onderdeel bij de decoraties van graven voor privépersonen. De afbeeldingen tonen feestgangers, doorgaans bestaande uit familie van de grafeigenaar, die door dienaren worden bediend en door muzikanten en danseressen worden onderhouden. Het gaat er dikwijls vrolijk aan toe en vrouwen dragen mooie gewaden en sieraden, zijn vakkundig opgetut en voorzien van bloemen, waarbij de lelie duidelijk dominant is. De banketscène in dit graf is wat afwijkend omdat er voornamelijk gefocust wordt op de drank. Er zijn prachtig gedecoreerde amfora's te zien, voorzien van wijnranken. Bij de drie mooi gedecoreerde amfora's staat een jong dienstertje

afgebeeld. Normaal gesproken droeg zo'n jonge, vrouwelijke bediende slechts een riempje met parels. De grafeigenaar heeft er voor gekozen om de jonge vrouw een doorzichtige tuniek aan te geven, niet uit preutsheid, maar waarschijnlijk was dit meer in lijn met de gangbare mode ten tijde van Djehoeti-emheb, de tijd van Ramses II. Het dienstertje heeft een dubbel gevouwen doekje in één hand. Met de andere reikt zij een van de vrouwelijke gasten, Isisneferet, een drinkschaaltje aan. De gast draagt op haar hoofd een zalfkegel en houdt een leliebloem in de hand, waaraan zij ruikt.

(foto's Osirisnet)

Een andere afbeelding toont ons een dienstertje waarbij de blauwe parels van het riempje nog steeds goed te zien zijn. Zij draagt een bloemenkrans en open en gesloten leliebloemen, bestemd voor een van de vrouwelijke gasten. Voor haar staat een Nubische dienstster, bezig een bloemenkrans om de nek van de dame in kwestie te draperen. Een andere Nubische dienstster wrijft een van de gasten in met parfum. Waarschijnlijk haalt zij deze uit een mooie, bruin met wit gespikkelde vaas die een collega voor haar ophoudt.

Banketscène uit het graf van Nebamon (foto Jan Koek)

Hoewel deze afbeeldingen van een tamelijke artistieke eenvoud zijn en lang niet zo verfijnd als bijvoorbeeld de banketscene uit het graf van Nebamon (Brits Museum), beschikken ze toch over een grote elegantie en zeggingskracht. Het banket ziet er eigenlijk zò gezellig uit, dat je er met genoegen aan zou willen schuiven. Kortom, TT 45: gaat dat zien (indien het open is)!

Bronnen: Osirisnet; The Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt, S. Ikram; The Eighteenth Dynasty Egyptian banquet: ideals and realities, N. Harrington

Dahabiyareis Mehen oktober 2015 door Carla Meulstee

Op donderdag 22 oktober ontmoeten we elkaar op Schiphol om naar Cairo te vliegen, met Egypt Air, dat houdt in dat er eten en drinken is onderweg. De reis verloopt dan ook erg prettig. In Cairo hebben we een half uur vertraging voor we naar Luxor kunnen vertrekken. Om 01.30 uur komen we aan in het hotel, waar we de sleutel en een drankje krijgen, we gaan meteen naar bed, ik heb als een blok geslapen.

Na een heerlijk ontbijt vrijdag 23 oktober vertrekken we naar de tempel van Ramses III te Medinet Haboe, dit was zijn 'huis van miljoenen jaren', die diende voor de cultus van de farao en de god Amon. De tempel zelf is omgeven door een muur van 18 meter, de noordelijke muur geeft een mooi beeld van de veldslag die Ramses III heeft gewonnen tegen de Zeevolken. Als je door de eerste pyloon van de tempel, die zeer goed bewaard is gebleven, gaat kom je in de eerste open hof, waar beelden van de farao staan. De afbeeldingen op de tempelmuren zijn goed bewaard gebleven en onze camera's klikken.

Het is voor de tijd van het jaar nog erg warm in Egypte. Men fluistert dat het 39 graden in de schaduw is. Voor sommigen van ons is het temperatuursverschil een beetje te veel. We zoeken dan ook verkoeling in het restaurant tegenover de tempel, waar we heerlijk lunchen. Een paar van ons, waaronder ik, gaan terug naar het hotel. De rest van de groep gaat eerst nog naar de Ptolemaeïsche tempel van Qasr Al Agoez.

De dahabiya en de piramide van Koela (foto's Carla Meulstee)

De volgende dag, zaterdag 24 oktober, vertrekken we met een busje naar Esna om in te schepen op de dahabiya "Flower of life". Als we in Esna aankomen gaan we eerst naar de tempel, gewijd aan de goden Chnoem, Menhit en Neith, die midden in de stad Esna ligt. In de tempel zijn cartouches van diverse Romeinse keizers te zien. De pronaos is goed bewaard gebleven. Het plafond is beschilderd met astronomische voorstellingen en met een kalender van de belangrijkste religieuze feesten. Jan Koek vertelt ons over de god Toetoe die daar afgebeeld staat. We zoeken naar afbeeldingen van deze god en herkennen hem. Na het bezoek gaan we naar de dahabiya, die aan de kade op ons ligt te wachten. We worden verwelkomd met een koel drankje, dit gaat de komende dagen een vast ritueel worden als we terugkomen op de boot, heerlijk. De lunch staat al klaar, hier begint onze tocht over de Nijl.

Na vier uur varen gaan we weer aan land om op zoek te gaan naar de piramide van Koela, deze ligt vlak tegen het dorpje Naga el-Mamariya. We worden dan ook hartelijk ontvangen door de dorpskinderen. De piramide behoort bij een groep van zeven vergelijkbare kleine piramides die ver van de belangrijkste centra van Egypte werden gebouwd: Seila in de Fajoem-oase, Zawejet el Majetin bij de stad Miniya, de Sinki piramide bij Abydos, de piramide bij Nagada, de piramide bij Edfoe en op Elefantine. Er is weinig bekend over de betekenis van deze piramides.

Ongeveer zes km ten noorden van Koela ligt de oude stad Hierakonpolis, de stad van de valk, daar willen we naar toe, maar daar moeten we toestemming voor vragen. We wachten lang, het is erg warm, de temperatuur is opgelopen tot 40 graden in de schaduw. De busjes worden bij een boerderij in de schaduw geparkeerd. De mensen zijn nieuwsgierig en komen naar buiten. We beginnen een praatje. Ze hebben een baby van 3 weken oud, een meisje. Wat opvalt is dat de ogen van de baby zijn omlijnd met kohl. Typisch Egypte, dit is om vliegen te weren. Er staan tegen de muur banken waar we op kunnen zitten en de bewoners komen met flessen sinas aanzetten en geven ons te drinken. Hoewel we geen toestemming krijgen om de stad te bezoeken krijgen we een goede indruk van het dagelijkse leven in Egypte, de mensen zijn zo gastvrij.

Vandaag, zondag 25 oktober, staat er een bezoek aan El Kab op het programma. We worden er gebracht in een jeep die met zeildoek is bedekt en waarin houten planken als zitplaats dienen. Onderweg zien we het irrigatiesysteem. Het water wordt overgeheveld door een os die rondjes loopt, we wanen ons in lang vervlogen tijden. El Kab is de oude stad Necheb, de stad van de gergodin Nechbet. Het is een tweelingstad. De stad Nechen (Hierakonpolis) ligt aan de overkant. We zien de mooie tempels en in het gebied zijn veel rotsinscripties te zien die wij natuurlijk gaan bezoeken en vier graven, we lopen terug naar de boot en komen door de oude stad zelf waarvan de muren goed bewaard zijn gebleven. De reis gaat verder naar Edfoe waar we tegen de avond aan zullen komen. Het uitzicht op de boot is schitterend en relaxed genieten we dan ook van het uitzicht. We krijgen geen genoeg van de Nijl, de steden, de mensen, de natuur en de dieren en dan begint het donker te worden.

Inscripties bij El Kab en naderend onweer (foto's Carla Meulstee)

In de verte is het donker, we zien de regenbui naar ons toekomen. Regen in Egypte is een feest, meestal dan. Het begint te hoven en te stormen, de boot vaart naar de kant. Wij gaan naar beneden, waar we heerlijk kunnen zitten en maken foto's van de regen. Het begint te lekken. Binnen 5 minuten staat een wijnglas vol water. Ook op verschillende kamers begint het te lekken en we moeten emmers neerzetten om het regenwater op te vangen. Binnen een mum van tijd is het een grote ravage. Zeildoeken waaien aan flarden, dekbekleding scheurt af en overal ligt blauw plastic. De bemanning is in de weer om te redden wat er te redden valt. Als het stopt met regenen is de chaos compleet. We varen naar Edfoe waar we tegen zessen aankomen. De regenbui heeft ook huisgehouden in Edfoe, in een gedeelte van de stad is de elektriciteit uitgevallen en er is dus geen licht; er hebben zich meren gevormd in de straten. We gaan met een kaleche heen en terug om de sound and light show te zien, waarvoor gebruik gemaakt wordt van een generator. Het is voor mij de eerste keer dat ik zo'n show zie. Geweldig om te zien. Als we weer op de boot aankomen is het bovendeck inmiddels weer in oude staat teruggebracht. Alles wat kapot is gegaan is al weggehaald, alleen de kussens zijn nog drijfnat. Het eten staat klaar en het is goed om te zien dat het leven gewoon doorgaat. Een knap staaltje werk van de bemanning. We drinken nog koffie op het dek, maar iedereen is doodmoe en we gaan meteen allemaal slapen.

De trein slingert langs de Nijl en Wadi Shat el Rigal (foto's Carla Meulstee)

Vandaag, maandag 26 oktober, weer naar de tempel van Edfoe; alles ziet er overdag zo anders uit. We beginnen bij de mammisi, of geboortehuis, boven de zuilen staat Bes afgebeeld. In de tempel staat het verhaal van Hathor afgebeeld die jaarlijks een reis naar de tempel van Horus

maakt. Hathor en Horus krijgen een kind. Het is het verhaal van de wedergeboorte. De tempel van Horus in Edfoe is één van de best bewaarde tempels in Egypte.

Als we terug zijn aan boord gaan de zeilen omhoog. We varen zonder te worden getrokken, een beleving op zich en van de regenbui van gisteren is al hemaal niets meer te merken. Het is warm, zelf de dieren zoeken verkoeling in het water. We genieten van de omgeving en alle dieren die we zo onderweg tegenkomen. We zien zelfs een groep pelikanen op het water. Een spectaculair gezicht zijn de lange treinen die langs de rotsen hun weg zoeken. We genieten van een schitterende zonsondergang. De zeilen worden weer opgeborgen en we zoeken een plek om te overnachten. De maan laat zich in al zijn schoonheid zien.

Qoerta (foto Jan Koek)

Dinsdag 27 oktober zien we vanuit de boot al de rotstekeningen van Qoerta. We klimmen omhoog om deze oude kunst, ca. 15.000 jaren oud, te gaan bewonderen. Qoerta ligt ongeveer 40 km ten zuiden van Edfoe. Belgische wetenschappers hadden er de oudste rotskunst van Egypte, ja zelfs van heel Noord-Afrika ontdekt! De meeste (75%) tekeningen stellen wilde runderen of oerossen voor. Daarnaast komen ook afbeeldingen voor van vogels, een hartebeest, gazellen, vissen en menselijke figuren. Terwijl de dieren erg naturalistisch zijn voorgesteld, zijn de menselijke figuren erg gestileerd en lijken op de zogenaamde Venusfiguren uit Europa. We gaan naar wadi Shat el Rigall waar nog meer rotstekeningen staan en een heuse afbeelding van farao Montjoehotep II en drie kleine figuren. Een schitterende rotstekening zoals ze ook in tempels worden afgebeeld. We hoeven het hele eind niet meer terug te lopen want de boot is ons gevolgd. We lopen naar de Nijl en kunnen zo aan boord gaan. We varen verder naar het zuiden.

Op beide oevers van de Nijl, liggen de steengroeven van Cheny of Chenoe, de Plaats van het Roeien. Deze plaats is beter bekend onder de naam Gebel es-Silsila hetgeen letterlijk betekent 'de berg van de ketting' en verwijst naar een Arabische legende. Volgens de overlevering zou op deze plek, waar de Nijl het smalst is, ooit een ketting over de rivier zijn gespannen om tol te kunnen heffen van voorbijvarende schepen. Omdat de Nijl hier zo smal is was het effect van de jaarlijkse overstroming het grootst. Er ontstond dan ook een belangrijke offercultus rondom de god van de Nijloverstroming Hapi en de vruchtbaarheidsgodin Taweret. De steenblokken uit de steengroeven werden vanaf het Middenrijk tot in de Romeinse tijd gebruikt voor de bouwwerken van de farao's en keizers. In de 18de dynastie werd deze groeve het meest gebruikt.

We brengen nog een bezoek aan Ras ras een tempel waar weinig van bewaard is gebleven en voor een deel nog uitgegraven moet worden. Enkele goed bewaarde reliëfs liggen her en der verspreid. We blijven daar tot de zon ondergaat.

Op woensdag 28 oktober ligt de boot vlak voor de tempel van Kom Ombo. De afbeeldingen op de tempelmuren zijn goed zichtbaar, want ze zijn nog nat van de regenbui van twee dagen geleden. De dubbeltempel is rechts gewijd aan de valkengod Haroëris (Horus) en links aan de

krokodillengod Sobek. De scheiding was echter niet zo heel strikt, want op sommige delen vloeien de scènes in elkaar over. Na afloop gaan we het museum in waar veel van de gemummificeerde krokodillen te zien zijn; er staan ook prachtige beelden en stèles. Het museum is een mooie aanvulling van het geheel.

We moeten nog een heel eind varen voordat we in Aswan zijn. We liggen met de boot vlak onder de graven van de edelen. Het uitzicht op de verlichte noordelijke heuvels van de westoever van de Nijl is magisch. Het is er stil en verlaten, we zien woestijnvosjes in het zand lopen.

De tempel van Kom Ombo en de Nilometer op Elefantine (foto's Carla Meulstee)

Vandaag, donderdag 29 oktober, hebben we 1 dag om in Aswan door te brengen. We hebben een druk schema. Na het ontbijt beklimmen we de westoever waar we vier graven kunnen bezoeken. Er is een mooie tombe die Sabni voor zijn vader Mehoe heeft gemaakt nadat hij hem heeft teruggebracht naar Egypte. Aan de buitenkant van het graf van Harchoef is de brief van de farao te zien, waarin de dwerg wordt genoemd. Het uitzicht boven is adembenemend.

We varen met een feloeke naar Elefantine. Kinderen varen naar de boot en beginnen te zingen. Dit schijnt traditie te zijn.

Volgens de Egyptische mythologie was Elefantine de plaats waar de ramskoppige god Chnoem, de god van de 1^e cataract, verbleef. Hij hield het water van de Nijl in bedwang vanuit de grotten onder het eiland. Er is een Nilometer om de hoogte van een overstroming te meten. We gaan naar het vaste land, naar de granietgroeve van het oude Egypte in Aswan, daar ligt de onvoltooide obelisk. Men weet dat farao Hatsjepsot opdracht gaf om de obelisk te bouwen. Indien de obelisk voltooid zou zijn zou deze een lengte hebben van 42 meter. De obelisk is bijna een derde langer dan enige andere opgerichte Egyptische obelisk. Tijdens de bouw ontstonden breuken in het graniet en het project werd verlaten. Aanvankelijk werd gedacht dat de steen een onopgemerkte barst had, maar het is ook mogelijk dat de steen scheurde door de spanningen ontstaan door het steenhouwen. De onderkant van de obelisk zit nog steeds vast aan het vaste gesteente.

Graf van Sarenpoet en de Nijl bij zonsopkomst (foto's Carla Meulstee)

Vandaar uit willen we nog een aantal stèles gaan bekijken, maar de site is gesloten en de bewaker met de sleutel is nergens te bekennen. We nemen wat foto's van afstand, het is niet anders. Tenslotte zien we nog de bekende stèle van Bak en Men uit de tijd van Achnaton en Amonhotep III. Afscheidsdiner op de boot. Voor ons alweer de laatste dag.

De volgende ochtend, vrijdag 30 oktober, vroeg opgestaan om iedereen uit te zwaaien. We nemen afscheid van ons reisgezelschap dat al vroeg naar Cairo vliegt. Na het vertrek hebben Caroline en ik op ons gemak de koffers ingepakt en gedoucht, koffie gedronken op het balkon en ontbeten in de vestibule van de boot. We konden tot 12.30 uur nog meevaren, daarna gaan we van de boot af en rijden in een auto door de woestijn terug naar Luxor.

(vervolg door Bep Koek)

Alle andere deelnemers arriveerden rond 9.15 uur in Cairo, waar we werden opgewacht door een busje dat ons naar Pyramisa Suites Hotel bracht. Na ons even opgefrist te hebben, brengt hetzelfde busje ons naar het Egyptisch Museum, waar we de rest van de dag blijven..... Er zijn veel Egyptenaren in het museum, want het is vandaag vrijdag en dan heeft iedereen hier een vrije dag. Verscheidene vitrines staan al leeg, want elke week wordt een aantal objecten naar het New Grand Museum bij Gizeh overgebracht. Jan leidt de mensen rond die voor het eerst in het Egyptisch Museum zijn en de anderen kennen de weg en gaan naar hun eigen favoriete stukken kijken. Het valt op dat er nauwelijks meer wordt schoongemaakt in het museum en het stof ligt dan ook dik op de vitrines. 's Avonds gaan we eten in het gezellige restaurant Felfella, waar typisch Egyptisch voedsel wordt geserveerd, wat wij ons goed laten smaken. Met een aantal taxi's keren we naar ons hotel terug.

Piramide van Djoser in de steigers, vanuit het zuiden (foto Jan Koek)

Vandaag, zaterdag 31 oktober, vroeg ontbeten en om 8.30 uur vertrekken we met een busje naar Gizeh. We laten de grootsheid van de piramiden weer op ons inwerken en bezoeken daarna de graven van Qar en Idoe en het recent weer geopende graf van Meresanch. Dan rijden we naar het mooie uitkijkpunt achter de piramide van Menkaoera en lopen terug over de causeway van Cha-ef-ra naar zijn indrukwekkende daltempel. Natuurlijk even de sfinx van dichtbij bekijken, ditmaal geheel uit de steigers! We drinken koffie en eten gebak op een dakterras van een restaurant in de buurt van de piramides en rijden dan door naar Sakkara, waar de trappenpiramide van Djoser nog steeds voor het grootste deel in de steigers staat. De tijd dringt en snel lopen we naar de Nederlandse opgraving, waar we de graven van Horemheb, Maya, Meryneith en Ptahemwia bezoeken. Het meeste indruk maakt de grafkamer van Maya, die door de Nederlandse missie een flink stuk omhoog gehaald is en nu via een trap gemakkelijk kan worden bezocht. Wat een prachtige reliëfs staan hier afgebeeld, monochroom in geel geschilderd, maar zo delicaat en mooi bewaard gebleven dat het lijkt alsof het nog niet zo lang geleden werd gemaakt.

's Avonds dineren we in ons hotel en we gaan op tijd naar bed, want morgenvroeg moeten we al 5.30 uur ontbijten, omdat we rond 6.00 uur worden opgehaald.

Al vroeg zijn we zondag 1 november op weg naar Cairo International Airport. Het is nog rustig op de weg en na een halfuur zijn we al op het vliegveld. Om 10.00 uur stijgen we met de MS 757

op, die ons rond 14.00 uur veilig op Nederlandse bodem zet. Het is erg mistig in Nederland, maar gelukkig kunnen we toch op Schiphol landen. Aan een mooie reis is een einde gekomen.

Beeld van Amonhotep III gevonden

In het huis van een wapen- en een drugshandelaar in de regio van Edfoe vond men eind december een beeld van Amonhotep III van zwart graniet en ca. 1,50 m hoog. Voorlopig is het beeld in een magazijn in Edfoe opgeborgen. Hierboven de foto's (bron internet).

Nieuwe ontdekkingen in Gebel el Silsila

Tijdens de werkzaamheden in Gebel el Silsila eind 2015 zijn door het team de kapellen 30 en 31 schoongemaakt. R. Caminos had in zijn boek "Gebel es-Silsilah I" van deze kapellen alleen de deurstijlen beschreven en van kapel 31 trouwens alleen de nog aanwezige noordelijke deurstijl. Caminos schrijft letterlijk in zijn boek dat kapel 31 "volledig is vernield". Door natuurlijke oorzaken of door voortdurende steenwinning zijn de kapellen losgeraakt en naar beneden gestort.

© The Gebel el Silsila Project 2015

Links kapel 31 en rechts kapel 30 (foto's Gebel el-Silsilah Project)

Tengevolge hiervan stonden de kapellen bij hoog water geheel onder water en bij laag water hielden de kapellen het maar net droog.

Het team heeft het zand en het puin in de kapellen verwijderd en daardoor kwamen er nu beelden en reliëfs tevoorschijn, die tot nu toe niet zichtbaar waren. In kapel 30 is tegen de achtermuur een beeldengroep van de eigenaar en zijn echtgenote teruggevonden, helaas zijn de namen nog niet gevonden. In de tekst op de deurstijlen naast de ingang is na de woorden “voor de ka van ...” de naam niet ingevuld.

In kapel 31 is een beeldengroep van vier personen gevonden, namelijk van Neferchoewe, zijn echtgenote, zijn zoon en zijn dochter. Deze naam was ook al bij Caminos bekend, omdat deze ook vermeld wordt op de nog overgebleven deurstijl voor de kapel. Neferchoewe was “opzichter van de vreemde landen” gedurende de regeringsperiode van Djehoetemes III.

Kapel 30 met beeldengroep en reliëf in kapel 31 (foto's Gebel el-Silsilah Project)

Reis Midden Egypte en de South Asasif conferentie

Van **23 september 2016 tot 9 oktober 2016** zal Mehen in Egypte zijn en U kunt daar bij zijn!

Er zijn drie mogelijkheden om in te schrijven:

- de volledige reis van vrijdag 23 september t/m zondag 9 oktober
- het bijwonen van de conferentie van vrijdag 23 september t/m zaterdag 1 oktober, behalve de lezingen zal er ook een bezoek worden gebracht aan de graven in zowel het zuidelijk als het noordelijk Asasif, alsmede aan de tempel van Karnak; ook zijn er twee vrij te besteden dagen
- reis van Luxor naar Cairo van zaterdag 1 oktober t/m zondag 9 oktober met o.a. bezoek aan Abydos, Sohag met het beeld van Merit-Amon, Meir, Amarna, Toena el Gebel, Beni Hassan, Museum in Beni Soeëf, Gizeh, Sakkara en het Egyptisch Museum in Cairo.

Nadere informatie volgt nog.

U kunt zich wel al vast via de website www.mehen.nl voor inschrijven.

Nieuwe tentoonstellingen (Ingrid van Sprakelaar)

In deze rubriek gaat het om nieuw bekend geworden tentoonstellingen of verlengingen; alle tentoonstellingen met voorwerpen uit het oude Egypte vind u op onze website onder Musea/ Tentoonstellingen.

Onder de subkop “museumlijst” vind u een lijst van musea over de gehele wereld met Egyptische objecten. Let u ook op de zogenoemde kleine collecties.

AUSTRALIË

- * Canberra, National Museum of Australia: A History of the World in 100 Objects. Van zomer 2016 t/m onbekend
- * Melbourne, The Ian Potter Museum of Art: Mummymania. T/m 17 april 2016
- * Perth, Western Australian Museum: A History of the World in 100 Objects. Van 13 februari 2016 t/m 18 juni 2016

CANADA

- * Montreal, Pointe-à-Callière Museum: Investigating Agatha Christie. Van 7-12-2015 t/m 1-4-2016

DUITSLAND

- * Berlijn, Bode-Museum: Ein Gott - Abrahams Erben am Nil: Juden, Christen und Muslime in Ägypten von der Antike bis zum Mittelalter. T/m 30 april 2016
- * Berlijn, Neues Museum: One God, Three Religions (voorlopige titel). Van juli 2016 t/m onbekend.
- * Halle, Landesmuseum für Vorgeschichte: Krieg - eine archäologische Spurensuche (Oorlog - een archeologisch sporenonderzoek). T/m 22 mei 2016
- * Hannover, Museum August Kestner: Macht und Ohnmacht. Van 25 februari t/m 31 juli 2016
- * Iphofen, Knauf-Museum: Alltag-Luxus-Schutz. Schmuck im Alten Ägypten. Van 13-3 t/m 6-11-2016
- * Stendal (Saksen-Anhalt): Winckelmann-Museum: Amarna – Die neue Metropole im Alten Ägypten, ihre Tempel, Häuser und Paläste. T/m 28 februari 2016

Model Amarnahuis (Stendal) en ketting met katten (Iphofen)

FRANKRIJK

- * Cannes, Musée de la Castre: Le voyage archéologique en Égypte au 19e siècle (De archeologische reis in Egypte in de 19e eeuw). T/m 6 maart 2016
- * Maisons-Laffitte, Château de Maisons, Les chambres des merveilles (Rariteitenkabinetten). T/m 3 april 2016
- * Toul, Musée d'Art et d'Histoire: Motifs indicibles (Onuitsprekelijke redenen). T/m 29-2-2016

ISRAËL

- * Ramat Gan, Harry Oppenheimer Diamond Museum: Protective Force: Egyptian Scarabs from Gemstones. Van 23 november 2015 t/m onbekend.

ITALIË

- * Bologna, Museo Civico del Risorgimento: Terra di conquista e di mistero: echi dell'Egitto napoleonico a Bologna (Land van verovering en mysterie: echo's van het Napoleontische Egypte in Bologna). T/m 16 januari 2016
- * Pompeii: De relatie tussen Pompeii en Egypte (voorlopige titel). Vanaf maart 2016
- * Turijn, Egyptisch Museum: De relatie tussen Pompeii en Egypte. Vanaf maart 2016

MEXICO

- * Corregidora, Centro de Atención Municipal: Tutankamón. La tumba, el oro y la maldición (Toetanchamon. Het graf, het goud en de vloek). Van 21 januari 2016 t/m mei 2016

NEDERLAND

- * Amsterdam, Stedelijk Museum: Isa Genzken: Mach Dich Hübsch! T/m 6 maart 2016
- * Den Haag, Museum Meermanno: Het boek van binnen. Van 20 februari 2016 t/m 29 mei 2016
- * Hardinxveld-Giessendam, Museum de Koperen Knop: Bon Voyage - een expositie over reizen. Van 16 januari 2016 t/m 12 maart 2016
- * Leiden, Rijksmuseum van Oudheden: Pracht & precisie. Vanaf 15 december 2015

TSJECHIË

- * Decin, Oblastni Muzeum v Decine: Egypt - Dar Nilu (Egypte - geschenk van de Nijl). T/m 31 januari 2016
- * Praag, Nationaal Technisch Museum: Zandkorrels - 100 jaar Tsjechische fotografie in het Midden-Oosten. T/m 22 januari 2016

VERENIGD KONINKRIJK

- * Cardiff, National Museum: Treasures: Adventures in Archaeology. Van 26-1 t/m 30-10- 2016
- * Londen, Two Temple Place: Beyond Beauty - Transforming the Body in Ancient Egypt. Van 30 januari 2016 t/m 24 april 2016
- * Lymington (Hampshire), St Barbe Museum & Art Gallery: Out of Egypt. Van 16 januari 2016 t/m 27 februari 2016

Tentoonstellingen in The Cleveland Museum of Art: Memnonkolossen en sjabti Seti I

VERENIGDE STATEN

- * Anaheim, Museo Museum and Cultural Center: King Tut - 'Wonderful Things' from the Pharaoh's Tomb. T/m 24 januari 2016
- * Ann Arbor, Kelsey Museum: Less than Perfect. Van 26 augustus 2016 t/m 27 november 2016
- * Cincinnati, Cincinnati Art Museum: Divine Felines - Cats of Ancient Egypt. Van 18 juni 2016 t/m 11 september 2016
- * Cleveland, The Cleveland Museum of Art: Pyramids & Sphinxes. Van 6 februari 2016 t/m 24 mei 2016
- * Cleveland, The Cleveland Museum of Art: Pharaoh: King of Ancient Egypt. Van 13 maart 2016 t/m 12 juni 2016
- * Mobile, History Museum: Tutankhamun: Wonderful Things from the Pharaoh's Tomb. T/m 3 april 2016
- * New York, Institute for the Study of the Ancient World: Designing Identity - The Power of Textiles in Late Antiquity. Van 25 februari 2016 t/m 22 mei 2016
- * New York, Institute for the Study of the Ancient World: Time and Cosmos in Greco-Roman Antiquity. Van 19 oktober 2016 t/m 23 april 2017
- * New York, The Metropolitan Museum of Art: Pergamon and the Hellenistic Kingdoms of the Ancient World. Van 18 april 2016 t/m 10 juli 2016
- * Salt Lake City, The Leonardo: Mummies of the World. Van 18 december 2015 t/m 6 maart 2016
- * Stanford, Cantor Arts Center: An Oasis in Glass. Van 13 april 2016 t/m 28 augustus 2016

ZWITSERLAND

- * Zürich, Museum Rietberg: Gärten der Welt. Van 13 mei 2016 t/m 9 oktober 2016

Piramiden op het Sai-eiland in Soedan

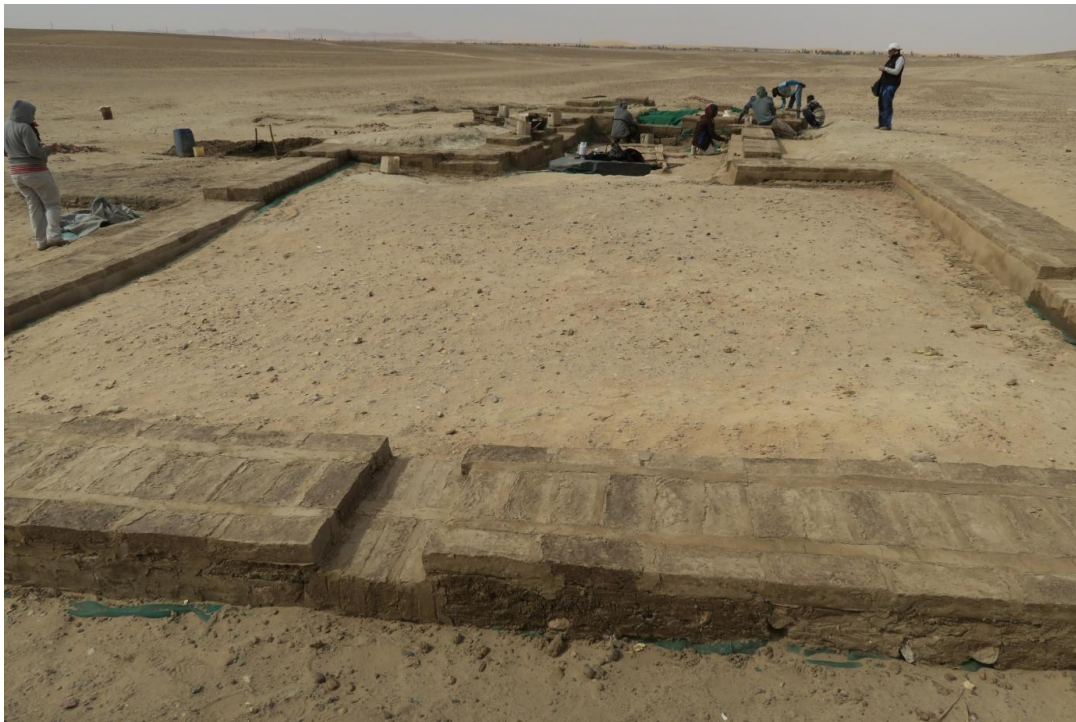
In februari 2015 is het team van het AcrossBorders project, o.l.v. prof. dr. Julia Budka, op het eiland Sai een nieuw onderzoek gestart naar het grafveld uit het Nieuwe Rijk dat door een Frans team in de jaren 1972/1973 werd ontdekt en in 2012 werd gepubliceerd.

Het Sai-eiland ligt in het noorden van Soedan, tussen de 2^e en de 3^e cataract, en is een van de belangrijkste Egyptische sites in Boven-Nubië. Opgravingen tonen aan dat tijdens de regering van Djehoetmes III de ommuring van de stad werd uitgebreid en dat de stad als zetel van bestuur een bovenregionale functie had. Het piramidenveld ligt ca. 800 m ten zuiden van de stad uit de 18^e dynastie, waar later een Ottomaans fort werd gebouwd.

Volgens Julia Budka kan nu al vastgesteld worden dat een bijzetting in Egyptische stijl met Egyptische grafgiften en zelfs met Egyptische namen en titels niet alleen was weggelegd voor een Egyptenaar, maar dat ook de lokale elite zich vaak in Egyptische stijl liet begraven. Dit gebeurde al vanaf het midden van de 18^e dynastie.

Er worden vier typen van grafvormen onderscheiden:

- type 1: zonder bovenbouw, mogelijk is echter dat er helemaal niets meer bewaard gebleven is van de bovenbouw
- type 2: met een eenvoudige tichelstenen ommuring die mogelijk als kapel fungeerde
- type 3: met een tichelstenen ommuring, een kapel en een kleine piramide
- type 4: met een grote bovenbouw met een kapel, een open hof, piramide en een ommuring, allemaal van tichelsteen.

Een van de graven op Sai-eiland: open hof, kapel en achteraan de piramide (foto Jan Koek)

De typen 2 en 3 komen voornamelijk voor gedurende de 18^e dynastie, terwijl type 4 aan het eind van de 18^e dynastie opkomt en vooral tijdens de 19^e dynastie populair was. Van type 2 zijn er parallellen in Soleb te vinden en van type 3 in Aniba.

De grootte van de piramiden varieert sterk, de basis kan 2,64 m tot 7,12 m lang zijn. Een rechthoekige schacht, diepte 1,74 m tot 8,22 m, leidt naar een grafkamer. Soms zijn er 2 of 3 grafkamers. Ook waren veel grafgiften, zoals gezegd, typisch Egyptisch: hartscarabeeën, amuletten, sjabti's en schrijfpalletten. Daarnaast zijn er grafgiften ook van Nubische oorsprong zoals kaurischelpen en sieraden van struisvogeleierschaal.

Tijdens het opgravingsseizoen is een fragment van een piramidion gevonden van zandsteen. Het betreft een fragment met de naam van Hornacht, plaatsvervanger van (de koningszoon van) Koesj ("jdnw n K3š"), die bekend is uit de regeringsperiode van Ramses II. De tichelstenen

piramide werd dus gekroond met een zandstenen piramidion. De naam van Hornacht is teruggevonden op vijf deurstijlen die zonder context zijn gevonden of zijn hergebruikt in moderne huizen op Sai. In 2003 is een fragment van een bovendorpel gevonden, waarop Hornacht met zijn vrouw is afgebeeld. De deurstijlen en de bovendorpels in de open hof en/of de cultuskapel waren derhalve ook van zandsteen gemaakt. Waarschijnlijk behoorde Hornacht tot de lokale elite, die veel Egyptische gewoonten heeft overgenomen. Hij is vermoedelijk geboren op Sai-eiland, want buiten deze regio zijn er geen monumenten van hem bekend.

De piramide, hetgeen te zien is boven de groene lappen is reconstructie (foto Jan Koek)

Het grafveld is gedurende het gehele Nieuwe Rijk gebruikt en ook nog tot in Napataperiode. Het is dus niet alleen van belang gezien de Egyptische relatie, maar ook vanwege de gebruiksduur. Het AcrossBorders project is net weer aan een nieuw opgravingsseizoen begonnen.

Literatuur:

- Budka, prof. dr. J.: Ein Pyramidenfriedhof auf der Insel Sai. In: Sokar, nr. 31, 2015, pag. 54-66.
- Budka, prof. dr. J.: Die 18. Dynastie auf Sai Island. In: Sokar, nr. 26, 2013, pag. 78-87.
- <http://acrossborders.oeaw.ac.at/>

Boekpresentatie "Mehen, Essays over het oude Egypte 2015"

Op 29 december 2015 was het zover: in het RMO te Leiden werd door Mehen het 5^e boek "Mehen, Essays over het oude Egypte 2015" aan donateurs en belangstellenden gepresenteerd, alsmede de reisgids "Luxor en omgeving" door Lisette Ruzius.

De belangstelling was groot, er hadden zich ruim 50 mensen aangemeld, maar er waren er zeker 20 meer. Na een presentatie over Luxor en omgeving door Lisette Ruzius werd een exemplaar van de reisgids aangeboden aan dr. R. Demarée, die de auteur van advies had gediend. Indien u belangstelling hebt voor deze reisgids kunt u mailen naar huibenliset@hotmail.com.

Na nog enkele egyptologische nieuwtjes gaf Jan Koek een lezing over "De rol en de betekenis van de sprinkhaan in het oude Egypte" n.a.v. zijn artikel in het boek. Toch wel verrassend is de conclusie dat de sprinkhaan mogelijk symbool staat voor bescherming (tegen het kwaad), vruchtbaarheid, regeneratie en/of rijkdom. Dit vanwege het feit dat een redelijk groot aantal

amuletten van sprinkhanen zijn meegegeven aan de doden, niet alleen als hanger maar ook als onderdeel van een armband en ketting. Dit duidt op een positieve benadering van de oude Egyptenaar voor de sprinkhaan. De positieve waardering wordt ondersteund door de piramideteksten 467 en 627, die de sprinkhaan als metafoor gebruiken om naar de hemel te vliegen. Het is waarschijnlijk dat de sprinkhaan ook als een plaag of als zwakte werd ervaren, maar gezien de weinige teksten hierover is dit naar mijn mening van ondergeschikt belang.

Lisette en Jan reiken exemplaren van hun boek uit (foto's Huib van Verseveld)

Het boek bevat totaal 196 pagina's met ca. 200 kleurenfoto's. Voor degenen die in 2015 donateur waren van Mehen kost dit boek € 10,-- (1 exemplaar per donateur), niet-donateurs betalen € 25,--, exclusief verzendkosten van € 5,-- voor Nederland en € 11,50 voor België.

De artikelen in het boek zijn:

- S. Bickel, Nieuwe onderzoeken naar niet-koninklijke graven in het Dal der Koningen
- O.E. Kaper, De god Toetoe, heer van de demonen
- J. Koek, De rol en de betekenis van de sprinkhaan in het oude Egypte
- H. Milde, Spreuken in enige Dodenboeken uit de 21^e dynastie
- I. Morfini, Het Minproject (TT 109)
- M. Nilsson/J. Ward, Gebel el Silsila
- M. Uildriks, Pottenkijkers Nieuwe toepassingen in de archeologie van Egypte
- A. Veldmeijer, Het schoeisel van een farao
- J. Wieringa, Landbouw in het oude Egypte
- J. Koek, fotoreportage Het graf van Neb-en-Ma'at (TT 219)

Overzicht van de zaal (foto Huib van Verseveld)

Voor alle betalingen inzake Mehen: rekeningnummer NL86INGB0671936387, BIC: INGBNL2A t.n.v. mevrouw B.J. Koek-Overvest e/o de heer J.G. Koek te Elst (U.). Wij hopen u binnenkort bij één van onze activiteiten te ontmoeten.

Met vriendelijke groeten,
namens "Mehen"

Bep en Jan Koek
www.mehen.nl